

БАБАК А. О., АНДРІЙЧЕНКО Ю. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ В ХУДОЖНІХ ІСПАНОМОВНИХ ТЕКСТАХ

Статтю присвячено мовному аналізу вираження емоційних концептів в іспаномовних художніх текстах. Способи вербалізації емоційних концептів мають історичне коріння і залежать від емоційної мовної картини світу. Емотиологію визначають як науку про вербалізацію, вираження і передачу емоцій. В мові емоції виражаються емотивними значеннями. Ідентифікатором та єдиною моделлю опису розмаїття емотивної лексики є сема емотивності.

Ключові слова: мовна картина світу, емоційна картина світу, емотивність, емотивна лексика, сема емотивності, емоційний концепт, оцінність.

Стаття посвящена языковому анализу выражения эмоциональных концептов в испаноязычных художественных текстах. Способы вербализации эмоциональных концептов имеют историческое происхождение и зависят от эмоциональной языковой картины мира. Эмотиологию рассматривают как науку о вербализации, выражение и передачи эмоций. В языке эмоции выражаются эмотивными значениями. Идентификатором и единственной моделью описания обширной эмотивной лексики является сема эмотивности.

Ключевые слова: языковая картина мира, эмоциональная картина мира, эмотивность, эмотивная лексика, сема эмотивности, эмоциональный концепт.

The article is dedicated to ways of expression of emotions in literature Spanish texts.

It is very important a pragmatic factor in learning emotions in literature and language because it is connected with the necessity of breaking emotional barrier of an addresser while perception emotional content of the text, changes of his emotional state of mind and attitude towards the event described. The expressions of emotions depend on mentality of each society.

Key words: journalistic text, emotions, emotive tinge, emotivity, mentality.

Актуальність обраної теми дослідження передбачає необхідністю пошуку адекватних шляхів інтерпретації вербалізованих емоційних концептів, які зустрічаються як в художніх або наукових текстах, так і в публіцистиці. Сьогодні найбільш актуальними і активно розвиваючими галузями сучасного мовознавства являється когнітивна лінгвістика, що досліджує когнітивний світ людини, в основі якої лежить мовномисляча діяльність, і лінгвокультурологія, яка займається вивченням взаємозв'язку і взаємодії культури і мови.

Мета. Аналіз лінгвопрагматичних засобів вираження емоцій в художніх іспаномовних текстах. Однією з мети цієї роботи є також розглянути емоційний концепт, дослідити його роль в мовній

картині світу. Проаналізувати особливості передання емоцій в мові, шляхом їхньої вербалізації.

Предметом дослідження в даній статті був лінгвопрагматичні засоби емоцій в іспаномовних художніх текстах

Об'єктом дослідження даної статті було обрано фрагменти художніх творів видатного іспанського письменника сучасності Габріеля Гарсія Маркеса.

Матеріалом дослідження статті послуговували художні тексти іспанського письменника Габріеля Гарсія Маркеса, дослідження та роботи відомих лінгвістів. В статті була використані дослідження В. І. Шаховського та Ю. Д. Апресяна. Ми також звернулися до класифікації емоцій К. Ізарда.

Наукова новизна полягає в тому, що в даній статті висвітлюються нові проблеми вербалізації емоцій в художніх текстах на фоні культурної та ментальної площини різних народів. Робота зумовлена необхідністю розрізнення в лінгвістичні літературі великої кількості термінологічних та метафоричних визначень емотивних явищ в тексті художнього твору (емоційне навантаження, емоційне забарвлення, емотивний план, емотивний фон), що значно полегшить розуміння досліджуваного явища і зробить диференціацію основних понять, які відносяться до проблеми дослідження емоцій в художніх іспаномовних текстах.

Мова – це не лише лексика, фонетика і граматики, це система уявлень своїх і чужих культурних концептів і їх емоційне осмислення і переживання. Мова може бути засобом культури і засобом емоцій, незважаючи на те, що лінгвістика емоцій зазвичай не приймає до уваги особливості менталітету того чи іншого етносу. Мова з її емоціями виступає як кодовий (знаковий) організатор, вона поєднує внутрішній світ людини і зовнішній. Кожна мова має свій спосіб її концептуалізації.

Така багатоплановість взаємодії мови, культури і емоцій розглядається по різному в різних національних і географічних сферах.

Саме мовою обумовлена емоційна мовна картина світу, яка створюється в нашій свідомості. Емоційна мовна картина світу з'являється як оцінна діяльність людської свідомості при

ментальному освоєнні світу. Поняття “емоційна мовна картина світу” нерозривно пов’язана з поняттям “емоція”.

Емоції представляють собою доволі розмитий феномен з найрізноманітнішими функціями. Відсутність чітко визначеної різниці у використанні таких близьких понять, як “почуття”, “афект”, “відчуття” дозволяють використовувати термін “емоція” як збірне поняття.

У всіх відомих мовних системах існують означення емоцій і за кожним з них стоять існуючі в даному соціумі уяви про характер емоції, її місце в ряду інших емоцій, про причини, які їй передують і т. д.

В цьому зв’язку можна сказати, що означення емоцій забезпечують як норму культури мовного спілкування в даному мовному суспільстві, так і різноманітні відхили від неї в групових субкультурах. Для цих цілей в лексиці будь-якої мовної спільноти існує стартовий набір синонімічних ознак емоцій для опису тієї чи іншої емоції. Людські переживання, як в дзеркалі, відображаються в мові і культурі соціуму, в кожному мовному індивіді. Без емоцій неможливе мовне існування *homo sapiens*, вони пронизують усі сторони життя людини. Емоційний простір людини передбачає існування спільного (інваріантного) емоційного смислового поля, який кодується і відтворюється в лексичних та фразеологічних мовних знаках. Ці емотивні знаки забезпечують як внутрішнє, так і міжкультурне спілкування на емоційному рівні.

Когнітивна теорія емоцій (емоціологія), що об’єднує когнітивну психологію і лінгвістику, висвітлила нову проблематику емоційних явищ. В дослідженні з емоціології використовуються отримані в інших областях знань про емоції, і на їх основі розробляється лінгвістична концепція емоцій. Тому достатньо логічно те, що емоціологію визначають як науку про вербалізацію, вираження і комунікацію емоцій [1:36].

Протягом останніх років науковці досягли значних результатів у дослідженні механізмів мовного вираження емоцій людини, що говорить, і мовної номінації, інтерпретації емоцій як об’єктивної сутності того, хто говорить і слухає. На мовному рівні емоції трансформуються в емотивність, тобто емоції є психологічною категорією, а емотивність – мовною. Існує вузьке і широке розуміння

емотивності. У широкому розумінні ця категорія охоплює всі мовні засоби відображення емоцій. Категорія емотивності об'єднує семантично близькі мовні одиниці різних рівнів. Коли розглядається категорія емотивності на матеріалі лексики, завжди виникає проблема емотивного значення. Тракткування емотивного значення тісно пов'язане з розумінням категорії емотивності, ось чому розуміння емотивного значення розглядається як засіб вираження емоцій того, хто говорить. Емотивне значення – це значення (семема), єдина структура, яка містить сему емотивності тієї чи іншої категорії, тобто це значення, в якому виражено або визначено емотивний зміст.

Емоційна комунікація реалізує емотивні компоненти лексичного значення у вигляді емотивного значення, конотації або емотивного потенціалу. При цьому емотивний потенціал слова може бути двох видів – внутрішній і наведений. Як комунікативна сутність, емотивність слова може бути або актуалізована, або експлікована, або наведена. Далі, одне і те ж значення емотивно може бути реалізовано через безліч лексичних одиниць, для цього в словниковому корпусі мови є і синоніми, і поліноми, не кажучи вже про нескінченні ситуативні емотиви. Комунікативний аспект лексичної семантики емотива припускає зміну семасіологічного статусу емотивності: інгерентний потенціал може в комунікативних цілях ставати конотацією, а конотація – переходити в емотивне значення, коли нейтральне або емоційно-забарвлене слово вживається у функції афективів [2:17].

Емоції і почуття є екстралінгвістичними явищами, а емотивні значення є відображенням емоцій в мові, тобто компонентами лексичної семантики. Емотивні значення містять інформацію про емоції людини, вони виникають на різних мовленнєвих і мовних рівнях у вигляді спеціалізованих семантичних компонентів, притаманних цим рівням.

Сукупність слів з емотивною семантикою складає фонд лексичних емотивних засобів мови й має назву емотивна лексика, тобто слова, що безпосередньо не виражають емоції, а називають їх (*amor*, *miedo*) зараховують до лексики емоцій.

Емотивні значення надзвичайно гнучкі, вони швидко і варіативно відображуються у лексичній семантиці. Сема емотивності,

що бере участь у маніфестації емоцій у семантиці слова, є єдиною моделлю глобального опису всього розмаїття емотивної лексики.

В. І. Шаховський ввів наукове поняття емосеми, сутність якого розкривається як окремий вид сем, що співвідносяться з емоціями того, хто говорить. Ці семи виражаються у семантиці слова як сукупність семантичної ознаки “емоція” і семних конкретизаторів: “любов”, “зневага”, “приниження” тощо. Сема емотивності може відображати емоційний процес стосовно будь-якої особи: тієї, що говорить, слухає або якоїсь третьої особи.

Сема емотивності виконує функцію ідентифікуючого фактору й, зазвичай, являє собою аналітичне сполучення, що будується за моделлю “поняття про почуття, конкретне визначення якогось почуття”, наприклад, боязкість – почуття страху, побоювання; любити – відчувати глибоку прихильність до когось, чогось.

Перший компонент моделі є базовим ідентифікатором емотивності, ідентифікатором першого ступеня (ІЕ1). Він, зазвичай, виражається словами узагальненої семантики: “почувати – sentimiento”, “випробовувати – experiencia”. Другий компонент є додатковим ідентифікатором емотивності другого ступеня (ІЕ2), що заміщується найчастіше конкретними назвами емоцій: “любов – amor”, “страх – miedo”, “ненависть – hatred” тощо [3:100].

Отже, категоріально-лексична сема емотивності (КЛСЕ) реалізується саме за допомогою поєднання двох ідентифікаторів емотивності – базового і додаткового (похідного): (КЛСЕ = ІЕ1+ІЕ2).

Базові ідентифікатори емотивної лексики передають загальну ідею лексичного поля – ідею почуття, емоції як особливої психічної реальності. Саме вони формують лексичне поле емоцій і, тим самим, виконують класифікаційно-номінативну функцію.

Додаткові ідентифікатори, що конкретизують ідею почуття, передають зміст емоцій, який називають “тоном”, “тональністю”, “квантом”. Емотивні значення, які передаються додатковими ідентифікаторами, можна назвати денотативно-похідними емотивними значеннями.

Більша частина емотивної лексики є змістовно багатою. Базовий ідентифікатор першого ступеня передає сутність емоції, а додатковий ідентифікатор другого ступеня визначає її якості, властивості. Проте, тільки разом, у різних комбінаціях, вони передають усе різноманіття

емоцій. Наприклад, стан смутку передається словами “смуток, депресія, журба, меланхолія – *tristeza, depresión, aflicción, melancolía*” [4:190].

Денотативно-похідні емотивні значення збігаються з назвами основних емоцій людини, які виділяє К. Ізард, та з найбільш частотними словами у різноманітні емотивної лексики, таким чином, вони складають семантичне ядро емотивної лексики.

Якщо брати до уваги лексичну маніфестацію емотивних значень, то можна відзначити, що на верхівці ієрархії знаходяться семантичні протиставлення “любов – ненависть”, “радість – горе”. Ця семантична опозиція має глобальний характер, тому що входить до складу основних глобальний характер, тому що входить до складу основних семантичних протиставлень, що мають для народів світу універсальний характер. Деякі інші емотивні значення (смуток, доброта, злість, страх, сором тощо) також можна віднести до класу універсальних, враховуючи їх широке вживання в українській, російській, англійській, іспанській та інших мовах.

В своїх дослідження Ю. Д. Апресян стверджує, що існує п’ять так званих фаз, що характеризують емоцію – першопричина емоції, безпосередня причина емоції, сама емоція, зумовлена емоцією дія, зовнішній вияв емоції. Адаптуючи цю ідею для роботи з текстом, можемо уявити, що кожна з обговорених фаз здатна існувати автономно, а актуалізація навіть однієї з них у творі може розглядатися в ролі маркера емоцій [5:654]. Як емотивний засіб виступає лексика, яка так чи інакше передає емоцію:

He pasado el día tratando de olvidar que lo supe. Porque así soy, porque desde siempre escondo la cara, me tapo los ojos cuando el horror amenaza con ser real. Cuarenta niñas, entre ocho y doce años, fueron rescatadas de un burdel de mi país [6:159].

Також у якості індикаторів емоцій виступають лексичні одиниці, які безпосередньо не називають і не виражають емоцію, але подають її шляхом опису. До такої лексики належать слова, що вказують на причину, результат, опосередковану ознаку емоції, а також слова, які визначають засоби невербального вираження почуттів: *reír, estremecerse, gritar* та ін.:

El socialista Ángel Luna ha empezado con una broma: “He asistido a muchas osadías parlamentarias, pero oír hablar del GAL a quien ha negado el Holocausto supera cualquier otra” [6:137].

Отже, на нашу думку у всіх мовних системах існують свої позначення емоцій, характерні для окремої культури, етносу. За кожною із емоцій стоять існуючи в даному соціумі уявлення про характер емоції, її місце в ряді інших емоцій, про причини, які її викликають і т. д. Позначення емоцій забезпечують як норму культури мовленнєвого спілкування в даній мовній общині, так і різні відхилення від неї. Емоції виступають посередником між світом і його відображенням в мові. Тобто, вербалізована емоція передає ім'я концепту емоції як знакове утворення.

Розмаїття лексичних засобів відображення емоцій в досліджуваних текстах дозволяє говорити про той факт, що емоційні явища можуть виражатися не лише одним словом, але й декількома лексемами, деякі з них навіть можуть безпосередньо не називати і не виражати емоцію, а подати її шляхом опису.

Перспективи дослідження. Проведене дослідження дозволяє розширити уяву про людські емоції, що виражені в художньому тексті, просунутись глибше в знаннях про це лінгвопрагматичне явище, краще зрозуміти особливості вираження емотивності художнього тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Евгений Моисеевич Вольф. – М. : Наука, 1985. – С. 33–40. 2. Волек Б. Типология эмотивных знаков / Бронислав Волек // Язык и эмоции : сб. науч. трудов. – Волгоград : Перемена, 1995. – С. 15–24. 3. Шаховський В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / Виктор Иванович Шаховский. – Воронеж, 1997. – 192 с. 4. Васильев С. А. Синтез смысла при создании и понимании текста / Сергей Анатольевич Васильев. – К. : Наукова думка, 1988. – 238 с. 5. Апресян Ю. Д. Избранные труды : в 2 т. / Юрий Дериникович Апресян. – М. : Языки русской культуры, 1995. – Т. 2 : Интегральное описание языка и системная лексикография. – 766 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРОВАНОВОГО МАТЕРІАЛУ

6. Маркес Г. Г. Сто років самотності / Габріель Гарсія Маркес. – К. : Мартін, 2009. – 368 с.